

VI Premi de Periodisme EL TEMPS

La lenta mort dels pesticides

Els pesticides s'han situat entre els productes més nocius d'aquest final de segle. Els primers perjudicats, usuaris i consumidors, comencen ja a saltar a les estadístiques. Aquest reportatge ha estat guanyador del IV Premi de Periodisme EL TEMPS.

Vuit hores del matí. Estiu de l'any 1986. Joan S., llaurador de la vila d'Alginet (la Ribera Alta), arriba a l'hort d'albercocs del qual és propietari i camina entre els arbres. Amb satisfacció contempla els fruits quasi llestos per a ser collits ja. Joan S. s'atura i observa detingudament sota les fulles dels fruits unes engrunes blanques mòbils. De sobte, tem el pitjor... allò és una infecció de *poll*. Ràpidament, agafa l'automòbil i es dirigeix cap a Alginet. Allí, en un magatzem de productes fitosanitaris confirma les seues sospites i allà mateix adquireix uns paquets de Temik.

El Temik és un pesticida que té un termini de seguretat de 110 dies. És a dir, que fins que no es compleixa aquest espai de temps no es pot collir el fruit, perquè les molècules necessiten aquest període per a degradar-se. Una veritable bomba en mans de qualsevol negligent. En el cas que comentem, Joan S. ha tractat cada un dels albercoquers del seu hort amb Temik. Pocs dies després, la plaga ha desaparegut. Una setmana més tard, tot el camp està collit. El que ell no sap és que del seu camp han eixit uns fruits amb un índex de toxicitat capaç d'hospitalitzar un poble sencer.

En aquella ocasió, miraculosament, un veí va detectar la irregularitat i ho va denunciar a la Cooperativa del poble que anava a comercialitzar els albercocs. Aquesta ve localitzar la partida per a analitzar-la, i va comprovar el desmesurat índex de toxicitat d'aquests fruits. El pesticida, de categoria C (el més perillós), tenia durant les primeres setmanes la màxima efectivitat i la major concentració tòxica. Els albercocs hagueren eixit al mercat exterior, on si les autoritats del país de destinació no les hagueren retirat

abans, haurien provocat greus intoxicacions. Automàticament, s'hagués prohibit la marca responsable i això per a una cooperativa, on es fonamenta l'economia de tots els pobles de La Ribera, pot ser desastrós. Casos com aquests esdevenen, cada vegada més, perillosament habituals.

LA IGNORÀNCIA DEL LLAURADOR

Segons el tècnic agrícola de la Cooperativa d'Alzira (Ribera Alta), Antoni Soler, «no més d'un 30-40% dels llauradors s'assessoren abans d'utilitzar els productes». Així doncs, situacions com la relatada no poden estranyar-nos, ni tampoc les intoxicacions, infeccions i altres malalties —desconegudes i inexplicables en molts casos— que provoquen aquests productes. Xifres alarmants de contaminants, tant per ingestió de pesticides com per la seua manipulació, estan en poder de la Comissió Sanitària de la Generalitat valenciana que ha realitzat campanyes informatives que s'han caracteritzat per la poca efectivitat i una certa irracionalitat.

Les multinacionals productores de pesticides com BAYER, SHELL, ERT, INAGRA, CIBA-GEIGY, BASF, SANDOZ o SERPIOL, han situat en els darrers anys al mercat prop de cinc mil productes diferents. Totes elles es reparteixen un pastís que a l'estat espanyol supera els 50.000 milions de pessetes, dels quals prop d'un 30% corresponen al País Valencià. En darrer terme hi ha un gran nombre de tones de fruites i verdures exportades que tornen al mercat estatal per vendre's novament amb uns graus de contaminació elevadíssims.

En un estudi realitzat recentment

sobre el tema per la Junta d'Andalusia, s'assegura que «almenys, deu mil persones moren anualment en el món per causa directa dels plaguicides». Al País Valencià, incomprendiblement, les dades sobre afectats es desconeixen. L'administració, que ha encarregat diversos estudis a la Facultat de Medicina de València, entre altres organismes, mai els ha fets públics. Segons el cap de Protecció de Vegetals de la Generalitat valenciana, Antonio Olmos, la situació pot arribar a ser

«alarmant», tant per als afectats directament, com per a aquells que emmalalteixen pel consum de productes molt contaminats. En un àmbit més concret, i com apunta Antoni Soler Vinals, «cada estiu hi ha una mitjana de quinze llauradors del terme d'Alzira que ingressen en urgències per intoxicació directa». La segona quinzena del passat mes d'agost set llauradors d'una colla de fumigadors d'Algemesí ingressaven en urgències a l'Hospital Peset Aleixandre de València afectats

d'una greu intoxicació per aplicació de pesticides.

L'AIGUA, TAMBÉ

A Alzira, l'ús indiscriminat i irracional dels nitrats a l'agricultura ha provocat, en els darrers anys, la contaminació de les aigües de proveïment públic, situació que el farmacèutic titular de la localitat, Francisco Almanzón, ha qualificat d'irreversible «ja que aquesta aigua no pot ser consumida regularment perquè podria provocar greus trastorns en la salut, especialment en embarassades i xiquets». A més d'Alzira, setanta-sis pobles més com Llaurí, Alginet, Vinalesa, Benifaió, Catarroja, Beniparrell, Puçol, Silla, Sollana i Faura, es troben en la mateixa situació.

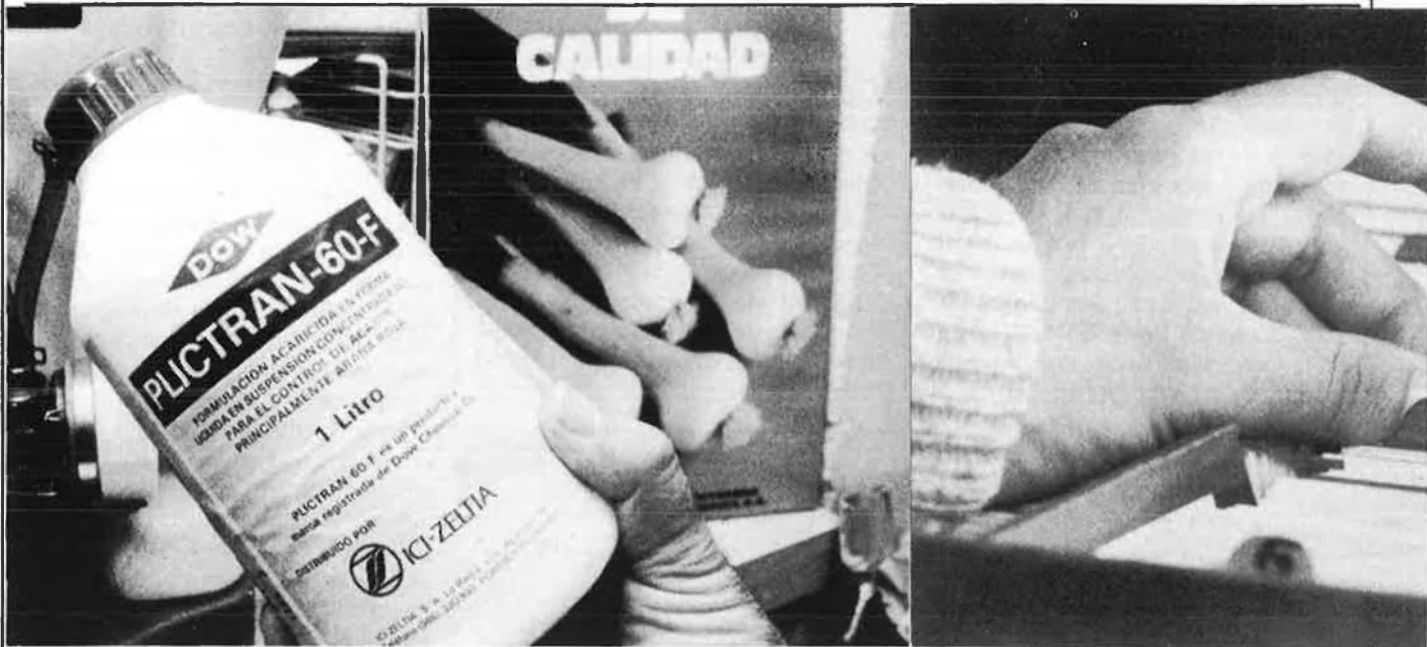
També, en els últims anys, els llauradors de Benifaió estan deixant de conrear les terres del seu terme i cercant-ne d'altres més allunyades a causa de la degradació de la terra i la presència cada vegada més abundant de fongs.

Des de les institucions, la Conselleria d'Agricultura en concret, es justifiquen amb «la ignorància del llaurador». Antonio Olmos diu que «el llaurador és un inconscient que no es preocupa de llegir les instruccions que contenen els productes. A més, assenyala Olmos, tots els productes que es venen estan legalitzats i la contaminació es produeix perquè s'apliquen incorrectament». Aquesta declaració es contradiu amb les paraules d'Antoni Soler Vinals, que afirma que «hi ha molts punts de venda on es poden adquirir productes il·legals».

Aquest equip investigador ha pogut confirmar que en un establiment, actualment tancat, de l'avinguda Caixa d'Estalvis de Benifaió, es podien adquirir productes com el *DIELDRIN*. Aquest pesticida és utilitzat pels abellaires per vorejar i espantar les formigues. A l'estat espanyol està prohibida la venda i utilització d'alguns insecticides clorats per les Ordres Ministerials del 4-XII-75 i 20-V-76. El *DIELDRIN* junt a altres derivats del DDT apareixen a la llista de productes prohibits.

També a l'administració aquest tema li ve gran. Legislat a l'estat espa-

Les multinacionals han situat al mercat 5.000 pesticides diferents en els darrers anys.

RAFA GIL

RAFA GIL

nyol des de l'any 1984, la Conselleria d'Agricultura i Pesca de la Generalitat valenciana ha anat introduint, posteriorment, noves prohibicions, perquè fins ara tota la producció sobrant a Europa, pel que respecta a productes fitosanitaris, les multinacionals l'han venuda ací. Ara, les restriccions es fan, inclús, particularment. Cada cooperativa i cada comarca prenen les seues decisions i restringeixen l'ús de certs productes. Exemples n'hi ha per tot arreu, com explica Paco Grau, llaurador i capatàs agrícola, «fa dos anys es declarà el Parc Natural de l'Albufera, al mateix temps es començà a comercialitzar llavor d'arròs enverinada per tal d'emmetzimar les tenques que hi ha a la zona de la marjal. Les mateixes tenques que després van a l'Albufera.

CARNET D'APLICADOR

El Decret 173/1987 de la Generalitat valenciana diu al seu primer article que «els aplicadors i el personal d'establiments i serveis plaguicides d'ús fitosanitari que realitzen les seues tasques en l'àmbit territorial de la Comunitat valenciana hauran de posseir el carnet de manipulador de plaguicides d'ús fitosanitari». Lluny de viure aquesta situació de normalitat, la realitat és molt diferent. Per posar un exemple, a la Cooperativa d'Algemés, que ha ingressat en l'últim exer-

cici 350 milions de pessetes en beneficis per la venda de fertilizants i pesticides, M. F. F. i J. LL. V., dos dels empleats que constantment atenen els socis en la venda d'aquests productes, no posseixen el carnet de manipulador.

Un decret de la Generalitat valenciana fixa el mes de novembre de 1990 com a data límit per a traure's el carnet. En aquest any, sense aquest document, no es podrà comprar ni aplicar cap producte tal i com succeeix als països del Mercat Comú. A l'agost d'aquest any sols cinc-cents agricultors de la «província» de València disposaven de carnet de manipulador, segons fonts de la Conselleria d'Agricultura. s'ha de tenir en compte que sols en la Cooperativa Agrícola d'Alzira estan inscrits més de dos mil llauradors.

Una altra mostra del desconeixement i la deixadesa de l'àmbit agrícola se centra en l'aparentment intrascendent tema dels envasos dels plaguicides. El Reial Decret 3.349 del 30 de novembre de 1983, a l'article 10.3.8. diu: «els envasos buits que hagen contingut plaguicides classificats en les categories *nocius*, *tòxics* o *molts tòxics*, hauran de ser destruïts o soterrats, o tornats al fabricant». Els horts, sèquies i camins estan sembrats d'ampolles buides de productes tòxics.

Per a les institucions públiques i privades tot està controlat, alhora que es veuen inundades, especialment les cooperatives agrícoles, de cartes i notes on es denuncia des de les fronteres dels mercats exteriors, els excessos de residus i s'amenaça de prohibir la marca que comercialitzen. En l'actualitat, tal i com han coincidit en assenyalar diverses fonts, totes les empreses i cooperatives tenen registrades diferents marques per a substituir aquella que siga prohibida. El més important és la facturació a final d'any, la resta poc importa. La COPAL, d'Algemés, amb una facturació de 4.593 milions de pessetes l'últim any, no disposa d'un laboratori capaç de realitzar anàlisis de residus en profunditat i amb una certa regularitat. Les altres cooperatives tampoc. Segons V. Borràs, enginyer tècnic agrícola i professor de Formació de Capatassos Agrícoles, «el que fan, de tant en tant, és córrer la veu que allò que es cull durant aquells dies és per a ser analitzat i tothom pren precaucions i procura no utilitzar cap mena de productes, després —segons Borràs—, tot torna a la normalitat».

UNA XARXA COMPLETA

Les multinacionals del sector químic, coneixedores dels mercats oberts i no restrictius amb els productes, dis-

Productes tòxics més utilitzats

Producte	Ús	Marca
Bromur de metil	Nematicida, desinf. del sòl	Bromur de Metil
Aldicarb	Nematicida	Temik
Carbosulfan	Insecticida aficida	Marshal
Clorfenvinfos	Insecticida	Birlane
		Sapcron
		Sinfonal
Dnoc	Insecticida	Trifrina
Etil-Azinfos	Insecticida	Gusathion
Etil-Paration	Insecticida	Parax
Fenamifos	Nematicida	Nemacur
Etoprofos	Nematicida	Mocap
Paration	Nematicida	Paration

La majoria dels manipuladors de pesticides no disposen del carnet a què estan obligats a posseir.

tribueixen les seues marques a tot arreu. Al País Valencià, en concret, aquests productes es venen mitjançant les cooperatives i les distribuïdores, encara que contra el que afirmen les institucions, hi ha punts de venda no declarats com a tals i que també distribueixen productes fitosanitaris. En aquest moment la dinàmica toxicida dels productes comença a desenvolupar-se en diferents fronts.

En primer lloc, el llaurador ha de mantenir aquests productes en unes condicions de protecció correctes, això pot suposar una intoxicació pel fet, tan sols, de tenir en un magatzem aquest pesticida. Després hi ha l'aplicació que, si no està ben feta, implica la intoxicació del llaurador, ja siga per manca de proteccions o per accident. Si no es respecten les mesures indicades, el residu convertiran el fruit en un producte altament contaminat i de gran perillositat per a les persones que el consumeixen finalment.

Aquest procés finalitza als mercats de destinació on hi ha la darrera prova de foc. Tal i com afirma Antonio Olmos, «els mercats internacionals realitzen un control poc efectiu que consisteix a fer anàlisis de mostres aleatòriament escollides i encara així solament poden detectar algun tipus de residu, però és possible vendre el producte sense que es detecten altres partícules també perilloses». I afe-

geix, «és impossible descobrir totes les partides contaminades».

CONTROLS INÚTILS

Fonts d'una empresa de transports de la Ribera han afirmat que moltes d'aquestes partides tornen al mercat interior espanyol on és fàcil redistribuir els fruits. En aquests mercats peninsulars —MercaMadrid, MercaBarna, etc.— no existeix cap mena de control d'anàlisi.

La Comissió de Fraus, depenent de l'administració central, exerceix un tímid control sobre les cooperatives i les distribuïdores legals d'aquests productes, fent incursions esporàdiques i registrant les marques que es posen a la venda. Encara que, com apunta Toni Soler, «controlen els legals, però s'obliden que hi ha punts de venda il·legals».

Una de les tècniques que s'utilitzen per controlar els punts de venda és veure la data de caducitat dels productes i retirar aquells ja caducats, encara que, com afirma Antonio Olmos, «la data de caducitat consisteix en una xifra que es posa a l'envàs del producte i que normalment dura cinc anys, però s'ha descobert gent que compra noves fitxes i les posa sobre les antigues». Toni Soler, més contundent en les seues afirmacions, assegura que «un producte caducat, encara que perd toxicitat per la degradació dels actius, és

més perillós perquè el llaurador l'utilitza en major quantitat quan comprova que amb la dosi normal no soluciona el seu problema».

El cap de servei d'Extensió Agrària d'Alzira, Alfonso Díaz, ha assegurat a aquest equip investigador, per a explicar la dimensió del problema, que ell, personalment, no deixa consumir maduixes a les seues filles. Per la seua banda, Vicent Borràs, també coneixedor del tema des del punt de vista tècnic, sentència que ni les maduixes, ni les carxofes, ni el raïm, es poden consumir.

El 31 de desembre del darrer any, el Diari de Barcelona publicava una notícia en què la Unió de Pagesos (UP) denunciava davant la Generalitat de Catalunya la manca de transparència i informació en l'ús de pesticides i productes fitosanitaris que es comercialitzen a Catalunya. Productes com el bromur de metil, l'etil-paration i el fòsfor d'alumini causen greus infeccions al sistema nerviós i a l'aparell respiratori dels pagesos del Maresme, segons deia l'avantítol de la notícia. Per primera vegada, un col·lectiu de llauradors feia un crit d'alerta.

Mentre, cada dia, milers de persones es contaminen en petites dosis, amb el consum d'una insignificant taronja o d'un enciam. Allò més natural.

Salvador Enguix i
Nel·lo Pellicer